

Regulus regulus

Kungsfågel

Fåglar

NE NA LC DD NT VU EN CR RE

Sårbar (VU)
A2b

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Passeriformes (tättingar), **Familj:** Regulidae (kungsfåglar), **Släkte:** *Regulus*, **Art:** *Regulus regulus* - kungsfågel (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Motacilla Regulus* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Kungsfågeln är Sveriges minsta fågelart, med en vikt på bara fem gram. Kroppsformen är rundad, med korta vingar och kort stjärt. På hjässan har den ett markerat, centralt gult eller orangetonat längsband som gett fågeln dess namn. Det svarta ögat i ett för övrigt ljusgrått ansikte ger fågeln ett näpet intryck. Ryggen och vingtäckarna är mossgröna, vingarna har ett kort, dubbelt vingband. Kungsfågeln uppträder i skog där den klänger runt bland grenarna, förutom under flyttningen när de kan uppträda i andra miljöer. Deras närvaro avslöjas oftast genom lätena, ständigt hörs fina, högttoniga pip och sången är också ett högfrekvent (ca 7 kHz), fint pipande som avslutas med en liten trudelutt. Kungsfågelns högfrekventa läten hör till de första som man tappar när hörseln försämras och många äldre personer kan inte höra arten.

Utbredning och status

Arten förekommer allmänt i hela Sverige där det finns barrskog. I södra och mellersta Sverige är kungsfågeln en av de allra talrikaste fågelarterna i granskog och granblandad skog, med tätheter upp till 50 par/km² noterade. Tätheten växer dock starkt mellan olika år på grund av hög vinterdödlighet vissa vintrar, dessutom avtar den norrut. Sverige har enligt de senaste beräkningarna cirka tre miljoner par (2 till 4 miljoner, dock med stora mellanårsvariationer) som ett genomsnitt, och kungsfågeln är således den fjärde talrikaste fågelarten i landet. Enligt Svensk fågeltaxering har antalet kungsfåglar minskat kontinuerligt sedan början av 1990-talet, vilket är svårt att förklara med naturliga beståndsfluktuationer. Minskningen har under de senaste tio åren varit 30-40%. Motsvarande minskningar har man konstaterat i flera länder i Europa, bland annat i Finland och de baltiska länderna, och kungsfågeln rödlistades som Nära hotad inom EU 2015. Kungsfågelns utbredningsområde är annars stort och sträcker sej från västra och norra Europa österut till Centralasien, med isolerade förekomster längre österut. De nordliga populationerna flyttar till stor del, övervintringsområdet sträcker sig söderut till medelhavsområdet. I södra Sverige är den stannfågel.

Ekologi

Kungsfågeln är i stort sett helt bunden barrskog, och främst granskog och granblandad skog. Granarna ger förmodligen både bättre möjligheter för födosök och ett bättre skydd. Den förekommer också i lägre tätheter i tallskog och i granblandad lövskog, och ibland behöver inte antalet granar vara stort för att härberga ett par kungsfåglar. Arten kan därför häcka även i små, isolerade dungar ute på i övrigt öppen mark, granplanteringar på ner till 0,2 hektar kan ibland räcka. Reviren är med andra ord mycket små. Kungsfågeln tillbringar under häckningstid i stort sett all tid i barrträd, där den tar sin föda från grenarna. Ofta väljer den stora granar där det finns en komplex struktur. Födan utgörs helt av små spindlar och insekter som bladlöss och tvåvingar. Boet är skålformigt och byggs av mossa, lavar och spindelväv. Det placeras oftast väl kamouflerat en bit ut på en grangren, på undersidan av grenen, ofta högt från marken. Den lägger årligen två kullar med 10-12 ägg i varje. Ruvningstid 16-19 dagar. Ungarnas matas av bägge könen, och lämnar boet efter 17-22 dagar.

Efter häckningen drar kungsfågeln ofta omkring tillsammans med mesar, och man kan då också se den i ren lövskog. En stor del av populationen flyttar söderut om vintern, men många övervintrar också. Under kalla vintrar kan antalet minska kraftigt på grund av hög dödlighet hos de övervintrande kungsfågeln. Under flyttningen i september-november, respektive i mindre omfattning i mars-april, kan särskilt kustlokaler vara bokstavligen nerlusade av kungsfåglar som anlant under natten. Sveriges berörs av ett starkt sträck av kungsfåglar från nordostliga bestånd, och troligen övervintrar en del av dessa i södra Sverige.

Hot

Orsaken till kungsfågeln minskning är inte känd. Arten har inte tidigare uppmärksammats som särskilt känslig vad gäller skogsbruk och förekommer frekvent även i yngre, planterade bestånd. Tänkbara orsaker kan ändå vara minskade arealer lämpliga miljöer, till exempel genom omvandlingen av granskogar med en varierad beståndsstruktur till täta granplanteringar. Samtidigt bör granens expansion i såväl tallskog som lövskogsmiljöer gynna kungsfågeln.

Åtgärder

Orsaken till kungsfågeln minskning behöver utredas. Till att börja med behövs mer information om förekomsten under häckningstid respektive vintertid i olika typer av skogar. I övrigt är det för närvarande inte möjligt att föreslå konkreta åtgärder. Avverkning av äldre granskogar och omförning av granskog till tallplanteringar i framför allt norra Sverige är dock åtgärder som minskar mängden lämpliga häckningsmiljöer.

Övrigt

Det har diskuterats i flera länder ifall kungsfågeln synbarliga minskning i själva verket beror på försämrade hörsel hos en åldrande skara inventerare. Även om en sådan effekt finns är det dock svårt att förklara hela den observerade minskningen med försämrade detekterbarhet.

Utländska namn - NO: Fuglekunge, DK: Fuglekunge, FI: Hippiäinen, GB: Goldcrest.

Naturvård

Konventioner: Bernkonventionens bilaga II, Bonnkonventionens bilaga II

Fridlysning: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. BirdLife International, Cambridge, U.K.

Ottosson, U., Ottvall, R., Elmberg, J., Green, M., Gustafsson, R., Haas, F., Holmqvist, N., Lindström, Å., Nilsson, L., Svensson, M., Svensson, S. & Tjernberg, M. 2012. *Fåglarna i Sverige - antal och förekomst*. Sveriges Ornitologiska Förening, Halmstad.

Porter R. 2012. Hearing test for bird survey workers? *British Birds* 105: 152.

Svensson, S., Svensson, M. & Tjernberg, M. 1999. *Svensk Fågelatlas*. Sveriges Ornitologiska förening, ArtDatabanken & Lunds universitet. Stockholm.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehtikoinen, A. 2011. *The Third Finnish Breeding Bird Atlas*. Finnish Museum of Natural History and Ministry of Environment. [<http://atlas3.lintuatlas.fi>] (cited 2015-04-20)

Författare

Jonas Grahn 2015. © ArtDatabanken, SLU 2015-06-23.